

dukcji rolniczej są: mozaikowość krajobrazu rolniczego i duża różnorodność biologiczna obszarów wiejskich, niskie zużycie nawozów mineralnych (61,3 kg NPK/ha), korzystny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (77,2 pkt. przy średniej dla kraju 66,6 pkt.) oraz wysoki wskaźnik napszczenia (4,13). Realne zagrożenia dla ekorozwoju obszarów wiejskich stanowią: proces starzenie się właścicieli gospodarstw rolnych, brak zainteresowania wśród młodych ludzi perspektywą prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego, niski poziom wykształcenia i przygotowania zawodowego rolników czy postępujący proces zwiększania się powierzchni gospodarstw, czego efektem jest wzrost skali upraw monokulturowych, koncentracja chowu zwierząt oraz intensyfikacja mechanizacji i chemizacji upraw.

Podsumowując warto podkreślić, iż rolnicy prowadzący

swoją działalność na terenie województwa podkarpackiego w coraz większym zakresie poszukują nowych możliwości działania. Dużą szansę dla rozwoju swoich gospodarstw dostrzegają w programach rolnośrodowiskowych, które popularyzowane przez media i doradców środowiskowych są istotnym elementem edukacji ekologicznej na obszarach wiejskich¹⁾.

¹⁾ Adamowicz M.: Koncepcja trwałego i zrównoważonego rozwoju wobec wsi i rolnictwa. Prace Naukowe 38. Zrównoważony i Trwały Rozwój Wsi i Rolnictwa. s. 11-25. Wyd. SGGW Warszawa. 2006. Liro A. Program rolnośrodowiskowy jako instrument wielofunkcyjnego rozwoju wsi i ekologizacji polskiego rolnictwa. Wieś i Rolnictwo. 2. s. 96-116. 2003. Pomianek I. M., Pomianek B.: Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w świetle realizacji wybranych instrumentów Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006. Prace Naukowe nr 38

Dr SABINA ZAREMBA-WARNKE

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział w Jeleniej Górze

Realizacja zasad edukacji ekologicznej na zajęciach z przedmiotu marketing ekologiczny i modele konsumpcji

W artykule przeanalizowano rolę, jaką odgrywa świadomość ekologiczna w kształceniu ekonomistów na rzecz zrównoważonego rozwoju, scharakteryzowano zasady skutecznej edukacji ekologicznej oraz przedstawiono przykład próby realizacji tych zasad na zajęciach z przedmiotu „Marketing ekologiczny i modele konsumpcji”, prowadzonego w ramach specjalności Zarządzanie Jakością i Środowiskiem na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu.

W coraz bardziej skomercjalizowanym świecie, aby uniknąć powszechnego konsumpcjonizmu, całkowitej dehumanizacji i związanej z nimi degradacji środowiska przyrodniczego, jest konieczne kształtowanie świadomości kolejnych pokoleń decydentów w duchu poszanowania zasad zrównoważonego rozwoju. Głównym celem w kształceniu ekonomistów na rzecz zrównoważonego rozwoju powinno być kształtowanie świadomości ekologicznej studentów. Świadomość ekologiczna musi być rozumiana nie tylko jako wiedza o zależnościach *człowiek – środowisko przyrodnicze*, ale również takie jej racjonalne i emocjonalne przyswojenie, które wywołuje działania proekologiczne.

Doświadczenia nauk społecznych dowodzą, że motywacja do zmiany zachowania powinna opierać się na wewnętrznych czynnikach – na przekonaniu, że podejmowane działania jest zgodne z własnym systemem wartości. Zmiana zachowania niekoniecznie oznacza zmianę postaw i wartości, ponieważ tzw. proces uzasadniania zachowania polega na tym, że ludzie są skłonni do racjonalizowania swo-

ich zachowań, tłumacząc je np. przymusem, czy obietnicą nagrody, nadal pozostając przy starych przekonaniach i wartościach¹⁾. Tak więc, aby uniknąć niebezpieczeństwa wspomnianego procesu należy umożliwić studentom internalizację nowych wartości i zasad postępowania. Konieczne jest uwzględnienie w kształceniu ekonomistów na rzecz zrównoważonego rozwoju zasad skutecznej edukacji ekologicznej.

Jednym z uniwersalnych zbiorów zasad skutecznej edukacji ekologicznej jest zbiór następujących 10 zasad, zaproponowany przez R. Kulika²⁾:

1. Zajęcia prowadź w środowisku przyrodniczym.
2. Angażuj wszystkie zmysły w kontakcie ze światem przyrody.
3. Dostrzegaj i ucz zależności w przyrodzie
4. Podważaj antropocentryzm.
5. Traktuj przyrodę jako najlepszego nauczyciela.
6. Rozwijaj identyfikację z innymi istotami; poszerzaj „ja”.
7. Odwołuj się do uczuć.
8. Zachęcaj do zadawania głębokich pytań.
9. Bądź wiarygodny i pełen entuzjazmu. Baw się.
10. Zajęcia kończ postanowieniami.

Zasady pierwsza, druga i piąta są realizowane przede wszystkim poprzez przeprowadzenie przynajmniej jed-

¹⁾ Głuszek E.: Zarządzanie zasobami niematerialnymi przedsiębiorstwa, s. 123, AE Wrocław 2004

²⁾ Kulik R.: Dziesięć zasad edukacji ekologicznej. *Problemy Ekologii* nr 3, s. 144 – 149, 2004

nych zajęć na "łonie przyrody". Studenci poszukują odpowiedzi na pytanie jakie potrzeby są zaspokajane dzięki odpowiednio czystemu środowisku, próbują też identyfikować swoje odczucia w kontakcie z przyrodą i porównać je z odczuciami w centrum miasta. Ponadto przynajmniej jedno zajęcia są prowadzone bez użycia jakichkolwiek pomocy dydaktycznych.

Realizację **zasad trzeciej i czwartej** umożliwia analiza – w formie warsztatowej – treści *Podręcznika Ekozespołu*. Charakteryzowanie poszczególnych obszarów zrównoważonej konsumpcji pozwala studentom dostrzec zależność pomiędzy każdym działaniem człowieka a stanem środowiska przyrodniczego.

Zasada szósta została uwzględniona m.in. w zabawie: *Zgadnij kim jestem*. Każdy z uczestników utożsamia się z wylosowanym elementem środowiska przyrodniczego. Pozostali uczestnicy na podstawie opisu i gestykulacji starają się odgadnąć jaki to element.

W ramach analizowania modelu konsumpcji niezrównoważonej, jest realizowana **zasada siódma**. Jednym z celów tego spotkania jest identyfikacja negatywnych emocji (głównie lęku i poczucia winy) związanych z degradacją środowiska oraz uświadomienie mechanizmu wypierania informacji o zagrożeniach.

Studenci mogą zapoznać się z **zasadą ósmą** poprzez pisemną (napisaną odręcznie na papierze z recyklingu i przy użyciu długopisu proekologicznego) odpowiedź na pytania: *Jakie jest znaczenie życia?, Jakie są najważniejsze cele w życiu?, Co to jest proekologiczny sposób życia?*

Mgr PAWEŁ SKOWRON
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Kreowanie wiedzy ekologicznej w przedsiębiorstwie

Wiedza staje się podstawowym czynnikiem sukcesu przedsiębiorstwa. Funkcjonowanie przedsiębiorstwa, na podstawie podejścia zasobowego¹⁾, jest związane z zarządzaniem zasobami zarówno materialnymi, jak i niematerialnymi. Wiedza jest określana jako jeden z najistotniejszych zasobów, który powinien mieć swoje umocowanie na każdym poziomie zarządzania przedsiębiorstwem, tj. poziomie strategicznym (wizja i misja w oparciu o rozwój obszarów wiedzy) i operacyjnym (wdrożenie programów zarządzania wiedzą, czy szkoleń). W toku rozwoju, wiedza, stała się jednym z podstawowych czynników bogacenia się społeczeństw. Wiedza jest także nierozdzielalnym atrybutem kapitału ludzkiego i jako taka podlega ciągłym

¹⁾ Koncepcja zaproponowana przez D. Leonard-Barton'a z Harvard Business School, w której autor wskazuje, że czynnikami wyróżniającymi przedsiębiorstwo na tle innych są zasoby (aktywa rzeczowe i niematerialne), które przyczyniają się do generowania zysku.

Dlaczego niszczy przyrodę?, Jakie jest moje miejsce w świecie, przyrodzie, kosmosie?

Realizacja **zasady dziewiątej** jest możliwa poprzez wykorzystanie na wszystkich zajęciach aktywnych i grupowych form nauki. Ponadto prowadząca zajęcia stara się prowadzić proekologiczny styl życia i dzielić się ze studentami zarówno pozytywnymi jak i negatywnymi doświadczeniami z tym związanymi.

Podczas charakterystyki modelu konsumpcji zrównoważonej jest realizowana **zasada dziesiąta**. Studenci podzieleni na grupy mają za zadanie przygotować kampanię społeczną na rzecz zrównoważonej konsumpcji i sprawdzić jej skuteczność poprzez ilość i rodzaj deklaracji zmiany zachowania na proekologiczne, złożonych przez adresatów kampanii.

W artykule sformułowano następujące konkluzje.

1. Głównym celem w kształceniu ekonomistów na rzecz zrównoważonego rozwoju powinno być kształtowanie świadomości ekologicznej studentów.
2. Świadomość ekologiczna musi być rozumiana nie tylko jako wiedza o zależnościach *człowiek – środowisko przyrodnicze*, ale również takie jej racjonalne i emocjonalne przyswojenie, które wywołuje działania proekologiczne. Dlatego też w kształceniu ekonomistów na rzecz zrównoważonego rozwoju jest konieczne uwzględnienie zasad skutecznej edukacji ekologicznej.
3. Zasady edukacji ekologicznej mogą być realizowane w ramach każdego przedmiotu.

zmianom, co jest związane z ustawicznym procesem uczenia się.

Podnoszenie poziomu umiejętności pracowników przedsiębiorstwa, odbywa się poprzez specjalnie przygotowany („uszyty na miarę”) system szkoleń, przyczyniający się do kreowania zdolności do wykorzystania i przekształcania dostępnych informacji w wiedzę użyteczną zarówno samemu pracownikowi, jak i całemu przedsiębiorstwu. Kolejnym przykładem rozwoju wiedzy są małe zespoły pracownicze związane z rozwiązywaniem potencjalnych czy zaistniałych problemów. W ramach koncepcji TQM takie zespoły pracownicze są nazywane kołami jakości. Dzięki pracy tych zespołów jest możliwe tworzenie nowej wiedzy.

Kreowanie takich postaw, jak: angażowanie się, dzielenie się wiedzą, współpraca, zaufanie, odpowiedzialność za śro-